

TENCİM

TENCİM
(bk. TAKSİT).

TENCİM
(التنجيم)

Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber'e
parça parça indirilmesini
ifade eden terim
(bk. NÜZÜL).

TENES
(تنس)

Cezayir'de tarihî bir şehir.

Akdeniz sahilinde Cezayir şehrinin 204 km. batısında, denize doğru uzanan Tenes burnunun doğu rüzgârlarına karşı koruduğu bir koyun kenarında kurulmuştur. Bölgedeki ilk yerleşim merkezi Fenikeliler'e ait Cartennae şehridir. Roma döneminde bir Roma kolonisi haline gelen şehir daha sonra Vandallar'ın eline geçti. Bölge Emevîler zamanında müslümanlar tarafından fethedildi. İslâm hâkimiyeti döneminde Cartennae şehrinin yakınında Akdeniz sahiline 2 km. kadar uzaklıkta Tenes şehrinin temelleri atıldı. Bu şehrin, 262 (875-76) yılında Endülüs'teki İlbîre (Elvira) ve Tüdmîr'den (Teodomiro) gelen müslüman denizciler tarafından kurulduğu kaydedilmektedir. Ebû Ubeyd el-Bekrî, ticaret amacıyla buraya gelen Endülüslü denizcilerin kış aylarında hava muhalefeti yüzünden denize açılmadıkları için kışı sahildeki limanda geçirdiklerini, bölge halkı olan Berberîler'in teklifiyle kalenin bulunduğu mevkide sahile yakın bir noktada yeni bir şehir kurduklarını, burada evler, çarşılar yaptıklarını söyler. Onla-

rın ardından Endülüs'ten yeni gruplar gelmeye başladı. Şehrin kısa sürede gelişmesi ve önemli bir ticaret merkezi durumuna gelmesi komşu vilâyetlerden göçü teşvik etti. Bu yeni şehre Fenikeliler'den kalma şehirden ayırmak için Tenesülhadîse ve deniz cihetinde kalan tarihî Tenes'e Tenesülkadîme denildi (*el-Mesâlik*, II, 726). Şehir surlarla çevrildi, içinde müstahkem bir kale ve ulucami inşa edildi. Gözetleme burçlarına sahip surların beş kapısı bulunuyordu. Şehirde çok sayıda çarşı ve hamam yapıldı. Bekrî şehri kuran Endülüslü denizcilerden bazılarının ismini vermektedir. Hz. Ali neslinden geldiklerini iddia eden denizciler, kendilerini Endülüs'ten buraya getiren ve şehrin kurucusu sayılan İbrâhim b. Muhammed'in Hz. Ali'ye ulaşan soy kütüğünü şöyle naklederler: İbrâhim b. Muhammed b. Süleyman b. Abdullah b. Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib.

Tenes'in güvenli bir liman şehri olması deniz ticareti bakımından önemini arttırdı. Ayrıca iç bölgelerdeki verimli arazilerde çeşitli hububat ve meyvelerin yetiştirilmesi şehirde ticaret hayatının canlanmasına yardımcı oldu. Tenes'i surla çevrili çok müstahkem bir şehir olarak niteleyen Şerîf el-İdrîsî, Tenes yöresinde yetiştirilen meyvelerin civardaki yerleşim birimlerine ihraç edildiğini kaydeder (*Şıfatü'l-Mağrib*, s. 92). Fakat hava şartlarına uyum sağlamamaları, ayrıca bazı salgın hastalıkların ortaya çıkması yüzünden Endülüslüler'den bir kısmının geriye döndüğünden, bazılarının civardaki Bicâye gibi şehirlere göç ettiğinden bahsedilmektedir. Kaynaklarda buna karşılık Tenes'e önemli bir Berberî göçünün olduğu ve şehre 400 Berberî ailesinin geldiği belirtilmektedir. Bu göçler sırasında şehrin iskân politikasında bazı değişikliklerin meydana geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim yeni gelen Berberîler'in

Tenes'te Sîdî Muayze Camii ve içinden bir görünüşü

Sûkuibrâhim denilen mahalleden yeni yerlerine nakledildiklerine dair bilgilere rastlanmaktadır.

815 yılında İdrîsîler'in hâkimiyetine geçen Tenes önce İdrîsîler'le Fâtımîler arasındaki mücadeleye sahne oldu. Ardından Endülüs Emevîleri'nin, daha sonra Hammâdîler'in eline geçti. 493'ten (1100) itibaren Murâbitlar'ın, onların yıkılışının ardından Muvahhidler'in hâkimiyetinde kaldı. 688'de (1289) Abdülvâdîler'in (Zeyyânîler) egemenliğine girdi. 1450'li yıllarda siyasî birliğini kaybeden bölgede birbirleriyle mücadele eden pek çok mahallî emirlik ortaya çıktı. Tenes şehri 1517'de Oruç Reis tarafından Osmanlı Devleti hâkimiyetine alındı. Bir süre sonra Barbaros Hayreddin Paşa Tenes'e gelerek bir garnizon kurdu ve başına bir kâid tayin edip buradaki Türk hâkimiyetini sağlamlaştırdı. XVI ve XVII. yüzyıllarda Akdeniz'in önemli bir ticaret limanı olarak tanınan Tenes XVIII. yüzyıldan sonra bu önemini yitirmeye başladı. Bunun başlıca sebebi Osmanlı hâkimiyetine karşı başlatılan mahallî isyanlardı. İstikrarın kaybolması ve şehrin iç isyanlar sırasında tahrip edilmesi de şehrin önemini kaybetmesinin âmillerindendir.

Tenes 1843 yılında Fransa tarafından işgal edildi. Fransız kumandanı Bugeaud ilk yerleşim merkezi olan eski Tenes'in yerinde yeni bir inşaat başlattı. Şehri tahkim etmek için sivil binaların yanı sıra as-

Tenes'ten
bir görünüşü

kerî binalar yaptırdı. Bugünkü modern Tenes şehri Fransızlar'ın kurduğu şehirdir. Bu şehrin bulunduğu yerde tarihî Tenes'in bazı kalıntılarına rastlanmaktadır. Endülüslü müslümanlar tarafından tesis edilen Tenesülhadîse, Fransızlar'a ait semtin kuruluşundan itibaren önemini kaybetmekle birlikte sakinlerinin çoğu orada kaldı. Bâbülbahr burcu, Sîdî Muayze Camii de denilen ve Ebû Ubeyd el-Bekrî zamanında (ö. 487/1094) mevcut olan Mescidü'l-câmi', Mescidü Sîdî Bel-Abbas, Mescidü Lâle Azîze ve kale şehirdeki en önemli tarihî eserlerdir. Günümüzde Cezayir'in idarî birimlerinden Şelif'in sınırları içinde kalan Tenes şehri 30.000 dolayında bir nüfusa sahiptir. Tenes'te yetişen veya buraya nisbetle anılan şahsiyetlerin en meşhuru, XV. yüzyıl edip ve tarihçilerinden olup *Nazmü'd-dürer ve'l-ıkyân fî beyânî şerefi Benî Zeyyân* adlı eseriyle tanınan Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Abdülcelîl et-Tenesî'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstahrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 38; Makdisî, *Ah-senü't-tekâsim*, s. 217-218, 229; Bekrî, *el-Mesâlik*, II, 726; İdrîsî, *Şıfatü'l-Mağrib*, s. 82-84, 92; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 56-57; İbn Haldûn, *el-İber*, tür.yer.; Himyerî, *er-Ravzü'l-miftâr*, I, 138; Seyyid Abdülazîz Sâlim – Ahmed Muhtâr el-Abbâdî, *Târîhu'l-bahriyyeti'l-İslâmiyye fi'l-Mağrib ve'l-Endelûs*, Beyrut 1969, tür.yer.; Osman Sa'dî, *Urûbetü'l-Cezâ'ir 'abre't-târîh*, Cezayir 1982, tür.yer.; Abdülazîz Seâlibî, *Târîhu Şimâli İfrîkiyâ* (nşr. Ahmed b. Milâd – Muhammed İdrîs), Beyrut 1407/1987, tür.yer.; Marmol, *İfrîkiyâ* (trc. Muhammed Haccî v.dğr.), Rabat 1988-89, II, 353-354; G. Yver, "İfrîkiye", *IA*, V/2, s. 939-940; a.mlf., "Magrib", a.e., VII, 142-143; a.mlf., "Tenes", a.e., XII/1, s. 160-161; Alfred Bel, "Tlemsen", a.e., XII/1, s. 393-398; M. Talbi, "İfrîkiyâ", *EI*² (İng.), III, 1047-1049; H. Bencheneb, "Tanas", a.e. (İng.), X, 180-181.

NADİR ÖZKUYUMCU

TENFİL

(التنْفِيل)

Savaştan önce askeri teşvik etmek ya da büyük yararlılık gösterenleri savaştan sonra ödüllendirmek amacıyla ganimet payları yanında fazladan mal vermeyi ifade eden fıkıh terimi.

Sözlükte "fazladan mal vermek, bağışta bulunmak, ganimet" gibi anlamlara gelen **nefil** kökünden türeyen **tenfîl**, fıkıh terimi olarak yetkililerin savaşta üstün başarı veya büyük yararlılıklar gösterilmesini teşvik amacıyla askere ganimetteki olağan paya ilâve olarak bir mal vermeyi vaad etmesi veya böyle bir vaad olmaksızın savaştan

sonra fazladan mal verip başarıyı ödüllendirmesini ifade eder. Bu kapsamda verilen mala **nefel** (çoğulu enfâl) denir. Nefel kelimesi taşınır taşınmaz, canlı cansız bütün savaş ganimetlerini belirten genel bir anlam taşır. Kur'ân-ı Kerîm'de de bir âyet-te (el-Enfâl 8/1) iki defa bu çerçevede kullanılmış ve ganimetle ilgili hükümleri içeren sekizinci sûreye Enfâl adı verilmiştir. Fakat Hz. Peygamber'in konuyla ilgili bazı uygulamalarının anlatıldığı rivayetlerde kendisinin, bir askerî birliği savaşa gönderirken humus ayrıldıktan sonra ganimetin geriye kalanının dörtte birini tenfîl (nefel olarak vereceğini vaad) ettiği, sefer dönüşünde tenfilde bulunacak olursa yine humusu düşüldükten sonra kalanın üçte birini nefel olarak verdiği belirtilir (Ebû Dâvûd, "Cihâd", 146; Tirmizî, "Siyer", 12; İbn Mâce, "Cihâd", 35; Dârimî, "Siyer", 41-43). İslâm hukukçuları da icihadlarına dayanak olan bu tür hadislerden hareketle tenfîl veya nefeli ganimetin özel bir bölümü karşılığında kullanmışlardır (Serahsî, II, 593-594).

Olağan paylar dışında ganimetten verilen ilâve mal olmaları ve orduyu savaşta teşvik amacıyla birleşmeleri yönüyle nefel ile "seleb" arasında benzerlik bulunmaktadır. Bundan dolayı selebin nefeleden olduğu ve, "Bir düşman askerini öldüren onun selebine sahip olur" hadisiyle belirlenen hükmün de (Buhârî, "Humus", 18; Müslim, "Cihâd", 41) bir tür tenfîl sayıldığı yorumları yapılmıştır (*el-Muva'tta*², "Cihâd", 19; İbn Mâce, "Cihâd", 29; Ebû Yûsuf, s. 45-47; Ebû Ubeyd, s. 425-426; Taberî, IX, 169-170; İbn Abdülber, s. 215; Serahsî, II, 594). Fakat seleb, "savaşta öldürülen düşman askerinin üzerinde bulunan şahsî eşyası ve bineği" anlamında özel bir ganimet türünü ifade etmekte; zamanı, miktarı, işlemleri ve hak sahiplerinin özellikleri açısından nefelden ayrılmaktadır (bk. SELEB). Nefel ile "radh" arasında da fark vardır (krş. Taberî, IX, 171). Sözlükte "az miktarda bağışta bulunma ve bu nitelikteki mal" anlamına gelen radh terim olarak "savaşta hizmeti geçen, fakat savaşmaya ehil sayılmadıkları için ganimette hak sahibi olamayan kadın, çocuk, köle ve gayri müslim gibi kimselerin hizmetleri karşılığında verilen bir miktar mal" demektir.

Amr b. Şuayb'ın rivayeti doğrultusunda (İbn Mâce, "Cihâd", 35; başka rivayetler için bk. Ebû Ubeyd, s. 450-451) Hz. Peygamber'den sonra tenfîl uygulamasına gidilemeyeceğini ileri süren küçük bir azınlığa karşılık fakihlerin çoğunluğu ödül vadinin Resûl-i Ekrem'den sonra da geçer-

li olduğunu kabul etmiştir. Ancak tenfîlin hangi durumlarda ve savaşın hangi aşamasında yapılabileceği konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Hanefî, Şâfiî ve Mâlikîler düşmanın daha kuvvetli olması, harekât sırasında özel birliklerin kullanılmasına ihtiyaç duyulması, stratejik yerlerin ele geçirilmesi veya mutlaka korunması gibi zorunlulukların bulunması halinde tenfîl yapılabileceğini söylemişlerdir. Buna karşılık Evzâî, Süfyân es-Sevrî, Ca'ferîler, Zeydîler, Hanbelîler ve Zâhirîler savaş ortamında iken orduyu teşvik ilkesinin her zaman geçerli olmasından (el-Enfâl 8/65) hareketle tenfîlin her durumda yapılabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

Savaşın hangi aşamasında tenfîlin câiz olacağı konusunda ise üç icthad mevcuttur. Ulemânın çoğunluğuna göre tenfîl savaşın her aşamasında yapılabilir. Savaş başlamadan önce bazı eylemlerin açıkça belirlenip bunları yerine getirenlere fazladan ganimet hissesi verileceğini vaad etme şeklindeki uygulamayı mekruh sayan Mâlikîler'e göre tenfîl ancak savaşın ardından söz konusu olabilir. Bu yaklaşımın arkasında böyle bir vaadin askerdeki dinî duyguları zayıflatacağı, niyetini dünyalık hedeflere kaydıracağı ve daha çok kazanma hırsıyla kendisini tehlikeye atacağı gerekçeleri bulunmaktadır (Sahnûn, II, 30, 31). İbn Hazm da tenfîlin ganimetin elde edilmesinden sonra yapılmasının daha uygun olacağını düşünmektedir (*el-Muḥallâ*, V, 406). Üçüncü icthadın sahibi olan Ebû Hanîfe ve Süfyân es-Sevrî savaşın sonuçlanıp ganimetin ele geçirilmesinin ardından yapılacak tenfîli doğru bulmamıştır. Bu görüş bazı rivayetler yanında (meselâ bk. *Müşned*, II, 184, 213; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 121; Nesâî, "Hibe", I) savaştan sonra teşvike ihtiyaç kalmadığı, herkesin ortak gayretiyle kazanılan ganimette herkesin eşit hakkı bulunduğu, askerinin bir kısmına ayrıca ganimet tahsisinin diğerlerinin haklarında eksilme meydana getireceği gerekçelerine dayanmaktadır. Ebû Hanîfe, Asr-ı saâdet'te savaşın bitiminin ardından tenfîl yapıldığına dair rivayetleri Resûl-i Ekrem'in bunu ya ganimetin humus kısmından ya kendi hissesi olan humusun beşte birinden ya da taksime tâbi tutulmayan kendi özel hakkından (sâfi) yahut fey gelirlerinden yapmış olmasıyla yorumlamıştır. Nitekim Hz. Ömer ile İbn Abbas da savaştan sonra tenfîl yapılamayacağı kanaatindeydi (Serahsî, II, 596-623, 792). Mezhep imamlarının bu yaklaşımını değerlendiren Hanefîler, savaşın bitiminden sonraki ödüllendirmeleri mümkün görmek-